

Для країни та партії

У багатьох країнах спорт тісно пов'язаний з політикою. Але футбольна одержимість угорської політики виходить за межі звичайного.

Через 70 років після фінального матчу – після «дива Берна» – і відразу після невдалих європейських виборів Віктор Орбан відчайдушно прагне успіху на Євро-2024 у Німеччині. Звичайно, Угорщина не єдина країна, де футбол тісно пов'язаний з політикою. Коли британський прем'єр-міністр Ріші Сунак призначав парламентські вибори на 4 липня, він, найімовірніше, також сподівався, що Чемпіонат Європи підігріє націоналістичні почуття та стримає загальне прагнення до політичних змін. Але одержимість футболом в угорській політиці виходить за межі звичайного.

Для багатьох німців перемога у фіналі чемпіонату світу в Берні 4 липня 1954 року стала «справжнім народженням Федеративної Республіки Німеччина» або принаймні додала відчуття впевненості. Для Угорщини, яка вдруге після 1938 року вийшла у фінал чемпіонату світу, Берн ознаменував найвищий рівень, якого вона більше ніколи не досягала, а після цього настав тривалий занепад. Якщо пізніше угорській команді вдавалося перемогти збірну ФРН, як, наприклад, у товариському матчі 1985 року, то лише завдяки удачі та поганій погоді. Незважаючи на болісну поразку в Берні, угорські вболівальники не мали негативних почуттів до німців, вони засуджували дії тренера та англійського арбітра. Сьогодні для угорських спортивних журналістів Бундеслига вважається найбільш угорською з усіх великих футбольних ліг, адже там грають Петер Гулачі, Віллі Орбан і Роланд Саллай, донедавна – також капітани національної збірної Адам Салаї і Домінік Собослаї. Для старших уболівальників деяких німецьких клубів залишаються незабутніми імена Лайоша Детарі, Габора Кірая і Пала Дардаї.

На нинішній літній Євро в Німеччині угорці покладають великі надії, оскільки їхня національна команда залишається непереможною протягом останніх півтора року. Про футбольну лихоманку в країні свідчить також те, що у 2023 році найпопулярнішим ім'ям для новонароджених хлопчиків було

Домінік, як ім'я капітана команди.

Починаючи з 1950-х років футбол в Угорщині не просто популярна гра, він завжди відігравав важливу роль в політиці. Тоді імітований сталінський режим на чолі з Мат'яшем Ракоші прагнув використати успіх футбольної збірної на чолі з Ференцом Пушкашем, щоб заспокоїти суспільство в часи важких політичних репресій.

Автократичний режим, який Віктор Орбан вибудував з 2010 року, на багатьох рівнях повернув країну до атмосфери 1950-х років. Вже під час першого терміну Орбана на посаді прем'єр-міністра з 1998 до 2002 року перемога Угорщини в «матчі століття» над Англією 1953 року стала темою художнього фільму, в якому головну роль Ференца Пушкаша грав його друг Кароль Епер'єш. У 2014 році Орбан вручив нагороду Пушкаша за найкращий гол минулого року Златану Ібрагімовичу. Він також назвав футбольний клуб у своєму рідному селі Фельчут та його академію іменем героя угорського футболу – ФК «Пушкаш Академія» грає у вищій лізі з 2013 року. І незадовго до виборів до Європарламенту та місцевих виборів Орбан не втримався – на радість багатьох угорців – представити нову книгу про 100-річну історію футболу в селі Фельчут з населенням 1800 осіб.

*Все правління Угорської
футбольної асоціації
складається з олігархів,
тісно пов'язаних з
Орбаном*

Одержимість написання угорської історії спортивними успіхами досягла кульмінації в планах Орбана прийняти Олімпіаду в 2024 році. Кампанія розпочалася з того, що парламент з правлячою партією Орбана «Фідес» у 2010-му обрав президентом колишнього фехтувальника та олімпійського чемпіона 1972 року Пала Шмітта. Але згодом олімпійська кампанія була зірвана молодим ліберальним рухом «Імпульс». Широка опозиція виступила проти марнотратного та непрозорого мегапроєкту та вимагала референдуму, який Орбан у будь-якому разі програв би в Будапешті, а тому заявку раптово відкликали. Цілком можливо, що буде зроблено нову спробу подати заявку на Олімпіаду.

Втручання уряду у спортивні справи з моменту повернення Орбана у 2010 році було надзвичайно важливим для встановлення нових структур влади. Будівництво стадіонів стало національною стратегією: відбулася повна реконструкція великого, побудованого в повоєнний час «Непстадіону», який нині називається «Пушкаш

Арена». Видатні політики «Фідес» також обійняли посади в спортивних клубах, наприклад, багаторічний депутат Європарламенту Тамаш Дойч є президентом МТК (Будапешт). Все правління Угорської футбольної асоціації складається з олігархів, тісно пов'язаних з Орбаном. У 2010 році правляча партія призначила свого голову Габора Кубатова президентом футбольного клубу «Ференцварош». За цим стояла ледь прихована мета політично використати популярність цього провідного клубу. Наразі «Ференцварош» без конкуренції очолює угорську лігу з шістьма поспіль титулами.

Що стосується витрат уряду на футбольні клуби та академії, то рідне село Орбана є одним з найбільших бенефіціарів

В 1990-х роках деіндустріалізація Угорщини призвела до занепаду деяких традиційних футбольних клубів: виросло ціле покоління, яке не бачило національної команди ні на чемпіонатах Європи, ні на чемпіонатах світу, і футболісти звикли грати перед невеликою аудиторією. Тому квитки приносили небагато грошей до бюджету професійних клубів, і вони змушені були покладатися на рекламу, гонорари та пожертви від переважно державних компаній. Щоб компанії більше інвестували у футбол, Орбан стимулював їх податковими пільгами.

Що стосується витрат уряду на футбольні клуби та академії, то рідне село Орбана є одним з найбільших бенефіціарів. Фельчут отримав величезний стадіон. Але ця сільська екстравагантність довго залишалася внутрішньополітичною темою, поки минулого року національну збірну Ізраїлю не запросили провести там два міжнародні матчі через занепокоєння з приводу безпеки у власній країні. Ця гра стала можливою лише завдяки тісній дружбі Віктора Орбана та Біньяміна Нетаньягу. Інші дружні стосунки прем'єр-міністра також мають вплив на футбол. Крім побоювань щодо того, що Угорщина продовжує купувати російські нафту та газ, незважаючи на напад Путіна на Україну, з квітня постійно ходять чутки, що «Газпром» стане спонсором угорського топклубу «Ференцварош».

В Орбаністані великих футболістів золотої епохи, особливо 1950-х років, шанують як святих. Проте великі витрати на спорт і особливо на футбол досі не дали подібних гравців. Гроші не перетворилися на футбольні успіхи, принаймні не було створено жодної якісної національної ліги. Однак ці інвестиції не слід вважати повністю невдачливими, адже їхня мета завжди була іншою: забезпечити

політичне домінування. Замість прагнення до національної єдності, як це було б в інших місцях, в Угорщині мова йде про партійно-політичний націоналізм.

У всіх країнах місцеві спортсмени викликають патріотичні почуття, але Угорщина підсилює їх набагато більше, ніж інші держави. Перед грою футболісти співають з рукою на серці національний гімн і повторюють цей ритуал після гри. Хоча тепер цей обов'язковий жест став більше традицією, ніж суттю. Якщо впродовж ХХ століття Угорщина експортувала тренерів світового класу, то сьогодні їх імпортують як для клубів, так і для національної збірної. За нинішніми успіхами стоїть італієць Марко Россі, який у жовтні минулого року отримав угорське громадянство.

Ні клуби, ні національна асоціація не докладають зусиль для боротьби з насильством і расизмом

Варто зауважити, що футбольний націоналізм не завжди м'який і безпечний. Ні клуби, ні національна асоціація не докладають зусиль для боротьби з насильством і расизмом. У той час як УЄФА проводить відповідні кампанії і очікує того ж від національних ліг, Угорщина не виконує своїх зобов'язань повною мірою. З іншого боку, ультранаціоналістичні фанати завжди можуть розраховувати на захист своєї країни. Так, перша міністерка юстиції Орбана Ібоя Давід у 2001 році стала відомою завдяки висловлюванню «Я мало що розумію у футболі», коли її запитали про думку щодо різних скандалів, зокрема спалахів антисемітизму.

Скандалним також було зіткнення між Німеччиною та Угорщиною в Мюнхені у 2021 році. Незадовго до цього угорський парламент ухвалив закон проти прав на інформацію ЛГБТІК для неповнолітніх, після чого міська рада Мюнхена та активісти ЛГБТІК закликали пофарбувати мюнхенський стадіон у кольори веселки під час матчу групового етапу Євро-2020 між двома командами. Європейська футбольна асоціація УЄФА відхилила це прохання, оскільки це було б рівносильно політичній заяві. УЄФА поки що не прокоментувала поточне опитування ARD щодо кольору шкіри гравців збірної Німеччини.

Але не УЄФА, а колишня канцлерка Німеччини довго захищала режим Орбана від жорсткіших заходів, незважаючи на те, що він зруйнував верховенство права в Угорщині. Як жартують угорці, у

Ангели Меркель було три причини для цього: Audi, Mercedes і BMW – три найважливіші автомобільні компанії, які багато інвестували в Угорщину, часто укладаючи спеціальні угоди з Орбаном. Але історія ще не закінчена, м'яч круглий, і навіть Гарі Лінкер може помилятися. У політиці, як і у футболі, тренди можуть змінитися, і може статися неочікуване.

Ласло Андор

Будапешт

Ласло Андор (László Andor) є генеральним секретарем у Foundation for European Progressive Studies (FEPS). З 2010 до 2014 року був європейським комісаром з ринку праці, соціальних питань та політики соціальної інтеграції.

